

SUVREMENA DUHOVNOST MLADIH IZMEĐU TRADICIJE I NOVE RELIGIOZNOSTI

Mijo Nikić*

UDK 242:285-053.6

Stručni članak

Primljeno 12/2008

Sažetak *U članku je donesena definicija duhovnosti s posebnim naglaskom na duhovnosti koja je vlastita mladima. Doneseni su i razlozi širenja duhovnosti »New agea« koja je mladima veoma zavodljiva, a s kršćanskom je duhovnošću često u velikom raskoraku. U drugomu dijelu autor donosi deset načela zrele i poželjne kršćanske duhovnosti mladih. To su:*

- 1) *teocentrična duhovnost, teološki dobro utemeljena na pravoj vjeri Katoličke crkve;*
- 2) *kristocentrična duhovnost u kojoj je Isus Krist prikazan kao prijatelj mladih;*
- 3) *duhovska duhovnost koja je otvorena nadahnuću i vodstvu Duha Svetoga;*
- 4) *biblijska duhovnost koja se nadahnjuje Božjom riječju i biblijskim primjerima;*
- 5) *ekleziološka (eklezijalna) duhovnost koja ostaje vjerna crkvenomu učiteljstvu;*
- 6) *marijanska duhovnost koja je pod zaštitom nebeske Majke Marije;*
- 7) *kontemplativna i dinamična duhovnost koja živi od Boga i mijenja nas i svijet;*
- 8) *sakramentalna duhovnost koja potiče na primanje svetih sakramenata;*

* Doc. dr. sc. Mijo Nikić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Jordanovac 110, 10001 Zagreb, Hrvatska.

9) *integrirajuća duhovnost koja povezuje tradicionalnu i modernu duhovnost;*

10) *utjelovljena duhovnost u mentalitet i kulturu hrvatskoga naroda.*

Ključne riječi: *suvremena duhovnost, mladi, nova religioznost, tradicija, New age*

Uvod

Prije nego kažemo išta o duhovnosti mladih, treba najprije reći da je mladenaštvo kompleksno razdoblje osobe na putu traženja svojega identiteta. Ono predstavlja individualni izlazak iz djetinjstva prema zrelosti. To je razdoblje najštetnijih sudara i otuđivanja djece od roditelja i od Crkve, koji ponekad rezultiraju pravim tragedijama mlade osobe.

»Teškoće koje proživljava mlada osoba slične su poteškoćama putnika koji putuje pustinjom. Na tom putu nema sigurnih oznaka, iznenada ih prekrije pijesak, temperatura se vrlo brzo drastično mijenja: vrući dani i hladne noći, malo vode i puno opasnosti koje vrebaju na karavanu.«¹

Osnovni je problem adolescenta borba za samostalnost i neovisnost, želja da što prije postane slobodan. U toj borbi žestoko se napadaju pokroviteljski autoriteti, obitelji, škole, Crkve, društva općenito. Međutim, kako je sloboda po svojoj naravi zahtjevna i traži od svakoga pojedinca veliku odgovornost, to je često za mlade prevelik teret kojega se boje i od kojega na razne načine bježe. Najčešće se bježi u automatizam, destruktivnost, protest i konformizam. Sve to treba imati na pameti kada se govori o duhovnosti mladih, jer je i njihova duhovnost impregnirana njihovim željama, potrebama strahovima i velikim iščekivanjima.

Duhovnost je danas kod mnogih zanemarena i zapuštena, a u biti najpotrebnija vrjednota čovjeka na njegovu putu prema konačnom cilju za koji je stvoren, a to je susret s Bogom i ulazak u Božje kraljevstvo koje je duhovne naravi i zato traži i prima duhovne ljude, odnosno osobe koje nisu zarobljene materijalnim i prolaznim, nego su otvorene za duhovno i vječno.

Govorimo o suvremenoj duhovnosti mladih koja bi trebala biti njihova pokretačka snaga u borbi za ostvarenje vječnih ideala i neprolaznih vrjednota.

¹ M. NIKIĆ, *Psihologija obitelji*, FTI, Zagreb, 2004., str.112.

Ljubav je, prije svega, duhovna vrijednost koju susreću i usvajaju osobe koje su duhovno jake. To su osobe koje su svojom vjerom otvorene Bogu, koje su istinski ponizne tako da dopuštaju Duhu Svetomu da u njima izgradi lik Isusa Krista, raspetoga i proslavljenoga.

Nakon kraćega govora o raznim definicijama i oblicima duhovnosti, glavni sadržaj ovoga članka odnosi se na principe ili načela suvremene i poželjne duhovnosti mladih.

1. Duhovnost u sklopu cjelovite istine o čovjeku

Čovjek je kao osoba jedinstvena, integralna cjelina sastavljena od četiri temeljnih dimenzija: tjelesne, emocionalne, društvene i duhovne. Čovjek je tjelesno biće, a to znači podložan promjeni, starenju, bolesti, nagonskomu ponašanju i konačno smrti. Čovjek je i emocionalno biće, to znači da u sebi nosi svijet svoje prošlosti, razne bolne i ugodne emocionalne doživljaje koji ga pokreću na djelovanje. Čovjek je nadalje i društveno biće, a to znači da se može normalno razviti u kompletnu ličnost, on mora znati dobro i zrelo komunicirati s drugim ljudima i stvarati dobre međuljudske odnose. Konačno, čovjek je i duhovno biće. Zahvaljujući svojoj duhovnoj dimenziji, čovjek je slobodan i ima osjećaj slobode, doduše ograničene, ali ipak slobode. Po duhovnoj dimenziji čovjek ima razum koji traži istinu, ima glas savjesti preko kojega može čuti glas Božji. Zahvaljujući svojoj duhovnoj dimenziji čovjek ima slobodnu volju i zato je odgovoran za svoja djela.

Duhovna dimenzija ljudske osobe svjedoči da čovjek ima sposobnost nadići (transcendirati) životinjski svijet. Ta se sposobnost sastoji u mogućnosti da se shvati narav stvari pomoću apstrakcije. Zahvaljujući toj svojoj moći, čovjek može transcendirati ono »ovdje i sada« kako bi mogao uočiti i tražiti duhovne vrijednosti. Zahvaljujući duhovnoj dimenziji osoba može vjerovati, nadati se, spoznavati, pitati, ljubiti i doživljavati da je slobodna. Sloboda koja se doživljava na ovoj razini uključuje u sebi odgovornost prema svijetu, prema drugim osobama i prema Bogu.

Duhovnost je, najkraće rečeno, otvorenost čovjeka za Apsolutno. To Apsolutno je Bog, najveća ljubav, dobrota i ljepota. Duhovnost je u biti doživljaj Boga. Duhovan čovjek naslućuje Boga, otkriva ga i ljubi ga u svim stvarima. Svaki čovjek je po svojoj naravi također i duhovno biće. On je duhovno-tjele-

sno biće. To je integralna cjelina koja u sebi sadrži ono tjelesno, a to znači materijalno, smrtno, prolazno, kontingentno i ono duhovno, a to znači jednostavno, besmrtno, neprolazno, vječno.

Duhovna dimenzija ljudske naravi, koja usmjeruje našu egzistenciju prema Bogu, najviše se aktivira u meditaciji i drugim oblicima molitve. U meditaciji otkrivamo volju Božju i njegov plan za naš život. Kroz meditaciju ulazimo u ozračje istinske dubinske komunikacije s Bogom. Osjećaji nas pokreću na djelovanje, a duhovnost nas usmjerava i pokazuje konačni cilj za koji smo stvoreni, a to je život vječni za koji nas je Krist otkupio. »Došao sam da imaju život, u izobilju da ga imaju« (Iv 10, 10).

Duhovni ili nutarnji život temelji se na biti, a ne na imati, temelji se na onom što čovjek jest. Duhovni život je život u istinskoj slobodi koju daruje Duh Sveti. Sve što omogućuje i povećava slobodu, to jača duhovni život osobe.

Prava duhovnost zapravo znači trajno shvaćanje i organiziranje osobnoga sustava vrijednosti, polazeći od životne odluke za Krista i za projekt života koji On nudi svakom čovjeku. U tom smislu može se reći kako je promišljanje duhovnosti ujedno i promišljanje kršćanskoga identiteta.

2. Tradicionalna duhovnost

Tradicionalna duhovnost ostvarivala se uglavnom preko redovitoga vjerskog života koji je u sebi uključivao redovito pohađanje nedjeljne svete mise, sakramentalni život, obavljanje tradicionalnih pobožnosti kao što su blagoslov, klanjanje pred presvetim oltarskim sakramentom, moljenje krunice, odlazak na hodočašća i neka sveta mjesta, karitativni rad te pohađanje raznih duhovnih obnova, kao što su katoličke pučke misije, duhovne vježbe za razne staleže i slično.

Tradicionalna duhovnost hranila se, ali također i potvrđivala raznim oblicima postova, odricanjem, nametanjem sebi raznih oblika pokorničkoga života kao npr. bičevanje, nošenje željeznoga pojasa, samotnjački život i slično.

3. Izazovi nove religioznosti

Danas, na početku 21. stoljeća, živimo u eri postmodernoga društva koje je obilježeno svojim izazovima. To su prije svega: prenamaglašeni subjektivizam,

emocionalnost, liberalizam i relativizam. Jednom riječju, danas prevladava diktatura narcističke kulture života i cjelokupnoga ponašanja. Spomenuta narcistička kultura veoma se agresivno širi preko sredstava masovnoga komuniciranja (TV, film, internet, tiskani mediji), a žrtve su najčešće mladi, budući da još nemaju izgrađene čvrste životne stavove. Oni su pod velikim utjecajem modernih ideoloških strujanja i narcističke kulture koja želi oblikovati cjelokupni osobni i društveni život mladih ljudi. To znači da će i duhovnost i religioznost mladih biti pod velikim izazovom i uplivom narcističke kulture postmodernoga društva.

Nova duhovnost, koja se danas promiče u okviru religioznosti *New agea* veliki je izazov za mlade koji po sebi čeznu za apsolutnom srećom i neizmjerom ljubavlju. Sve to za čim čezne srce mladoga čovjeka, može se naći samo u Bogu. A Boga, kojega nisu osobno susreli u duhovnosti svoje tradicionalne Crkve, mladi traže u ponudama raznih sekti i novih religijskih pokreta. Neki u sektama traže sreću, toplinu koju nisu dobili u obitelji ili u svojoj Crkvi, drugi, koji su skloni magiji i ezoteriji, lakše nalaze u sektama zadovoljenje svojih potreba za ekscentričnom pobožnošću. Treba reći da je za pojavu nove duhovnosti, koja se širi preko raznih sekti i *New agea*, krivo i previše sekularizirano društvo koje je željelo isključiti Boga iz javnoga života ljudi. Osim toga, nesnalaženje i tromost tradicionalnih religijskih zajednica na svoj su način krivci za pojavu raznih sekti koje nude mladima ono što nisu susreli u svojim vjerskim zajednicama.

3.1. »New Age« i kršćanska duhovnost

Iako promicatelji *New Agea* nazivaju svoju duhovnost »novom duhovnošću«, ona je u biti obnavljanje ideja iz drevnih religija i kultura. A jedina je novost u tomu što svojom »duhovnošću« žele zamijeniti duhovnost koja počiva na židovsko-kršćanskim korijenima. Duhovnost *New Agea* sastoji se od dva-ju različitih elemenata: metafizičkoga i psihološkoga. Metafizička sastavnica potječe od ezoteričnih i teozofskih korijena *New Agea* i u osnovi je novi oblik gnoze. Psihološka sastavnica ove vrste duhovnosti zapravo je spoj ezoterične kulture i psihologije. *New Age*, dakle, postaje iskustvo osobne psihoduhovne preobrazbe, shvaćeno kao religiozno iskustvo.

Ozbiljni kritičari *New Agea* smatraju duhovnost ovoga pokreta jednom vrstom duhovnoga narcizma ili pseudomisticizma. San o mističkom jedinstvu,

koji je bio cilj duhovnosti *New Agea*, u praksi je doveo samo do virtualnoga jedinstva koje ne usređuje modernoga čovjeka nego ga ostavlja još osamljenijim i nezadovoljnijim.²

Crkveni dokument, *Isus Krist – donositelj vode žive*, kojeg je izdalo Papinsko vijeće za kulturu i Papinsko vijeće za međureligijski dijalog donosi katolički nauk o važnim duhovnim temama koje *New Age* naučava i širi po svijetu. Tako ovaj globalni pokret govori i o kozmičkom Kristu kojega *New Age* shvaća kao »model koji se može ponoviti u mnogim osobama, mjestima i vremenima; on je nositelj goleme promjene paradigme; u konačnici, on je sila u nama«³. Nasuprot takvom, iskrivljenom shvaćanju Krista, kršćanska vjera uči da je Krist »božanska osoba čiji božansko-ljudski lik objavljuje otajstvo Očeve ljubavi prema ljudskom rodu kroz povijest (Iv 3,16). On živi u nama je s nama dijeli svoj život, ali to nije ni nametnuto ni automatski«⁴.

3.2. *Mistika »New Agea« i kršćanska mistika*

Prema koncepciji *New Agea* mistika, odnosno mistični susret, ne odnosi se na susret s transcendentnim Bogom u punini ljubavi, nego na iskustvo izazvano obraćanjem samima sebi, nekim osjećajem da je čovjek jedno sa svemirom, osjećajem utapanja vlastite individualnosti u golemi ocean Bića. Klasični put kršćanske mistike kao puta čišćenja, prosvjetljenja i ujedinjenja usvaja također i duhovnost *New Agea*, ali na posve drugi način. Tako se put pročišćenja u *New Ageu* ne temelji na svijesti o vlastitoj grješnosti, nego na svijesti o nevolji, odnosno otuđenju koje treba prevladati uranjanjem u nekakvu Cjelinu. Prosvjetljenje se postiže znanjem i novim uvidom, a sve tehnike i metode postizanja tog cilja su isključivo »odozdo«, tj. oni su bitno ljudski pothvati od strane osobe koja se trudi vlastitim silama doći do božanstva. Nasuprot ovakvom shvaćanju, koje je vlastito duhovnosti *New Agea*, »kršćanski način približavanja Bogu

² Zanimljivo je primijetiti kako je kritike *New Ageu* uputio čak i važan predstavnik *New Agea* David Spangler, koji se u svojim posljednjim djelima udaljio od ezoteričnijih vidova ovoga pokreta. Elementi koje on smatra negativnima, tj. »sjenama« *New Agea* su: »otuđenje od prošlosti u ime budućnosti, navezanost uz novo kao takvo...; nerazlikovanje i pomanjkanje rasuđivanja u ime cjelovitosti i zajedništva, dakle manjak razumijevanja, odnosno poštivanja uloge granica; brkanje psihičkih pojava sa sviješću, *channelinga* s duhovnošću, perspektive *New Agea* s konačnom istinom«. (David SPANGLER, *The New Age*, Mornington Press, Issaquah, 1988., str. 14.)

³ PAPINSKO VIJEĆE ZA KULTURU, PAPINSKO VIJEĆE ZA MEĐURELIGIJSKI DIJALOG, *Isus Krist – donositelj vode žive*, Verbum, Split, 2003., (3.3.).

⁴ *Isto*, 3.3.

ne temelji se ni na kakvoj tehnici u strogom smislu riječi. To bi bilo protivno evanđeoskomu duhu djetinjega odnosa. Prava kršćanska mistika nema nika-kve veze s tehnikom: ona je uvijek Božji dar kojega se primatelj često osjeća nedostojnim.⁵ Kršćanska molitva nije čin samo-kontemplacije i ispražnjenja sebe, nego dijalog pun ljubavi koji uključuje stav obraćenja, izlazak iz vlastitoga ja prema Božjemu Ti.

Spomenuti dokument, *Isus Krist – donositelj vode žive* svoje treće poglavlje završava temom »unutarnji bog« i »theosis« u kojemu se kaže da je to ključno mjesto oprječnosti između kršćanstva i *New Agea*. Temeljna misao *New Agea* je u tome da je »Bog« duboko unutar nas samih. »Mi smo bogovi i svoju neograničenu moć otkrivamo otklanjajući jednu za drugom naslage neautentičnosti.«⁶ Izraz *theosis New Age* shvaća kao pobožanstvenjenje, odnosno spoznavanje i prihvaćanje naše božanske naravi.⁷

4. Principi suvremene poželjne duhovnosti mladih

Duhovnost prikladna za mlade našega, modernoga vremena trebala bi, po mome mišljenju i po preporukama crkvenoga učiteljstva⁸, sadržavati sljedeće principe ili načela suvremene kršćanske duhovnosti.

4.1. Teocentrična duhovnost teološki dobro utemeljena na pravoj vjeri Katoličke crkve

Prava duhovnost mora, prije svega, biti teocentrična. To znači da je Bog izvor i vrhunac svega duhovnog života. Za razliku od duhovnosti *New agea*, gdje je često puta neka svjetovna stvarnost (npr. financijski ili sportski uspjeh) zauzela mjesto Boga, pa se ljudi onda njoj klanjaju i nju obožavaju, prava kršćanska duhovnost vjeruje da je Bog izvor svega dobra, da je On Stvoritelj svega vidljivog i nevidljivog i kao takav Bog ostaje i konačni cilj svih ljudskih čežnji za istinskom srećom. Samo Bog može do kraja osmisliti ljudski život.

⁵ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Orationis formas*, Vatican, 15. 10. 1989., br. 23.

⁶ *Isus Krist – donositelj vode žive*, 3.5.

⁷ Sličnu misao izrekao je davno sv. Irenej u predgovoru petoj knjizi djela *Adversus haereses* gdje se on poziva na »Isusa Krista, koji je po svojoj transcendentnoj ljubavi postao ono što smo mi, tako da nas dovede čak dotle da budemo ono što je on sam«. Međutim, pobožanstvenjenje ili *theosis* ovdje se ne ostvaruje samo zahvaljujući našim naporima, nego uz sudjelovanje milosti Boga koji djeluje u nama i po nama.

⁸ Pismo biskupa Katoličke crkve o nekim aspektima kršćanske meditacije, KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Orationis Formas*, Vatican, 15. 10. 1989.

Voditelji molitvenih zajednica, duhovnih vježbi i raznih seminara u kojima se oblikuje i izražava kršćanska duhovnost, morali bi uvijek imati na pameti da je teocentričnost prva i najvažnija oznaka zrele kršćanske duhovnosti. To se može manifestirati tako da se prije svake molitve zajednica sabere i postane svjesna Božje prisutnosti. Pritom se mogu navesti Isusove riječi: »Bog je Duh, i koji mu se klanjaju, moraju mu se klanjati u duhu i istini« (Iv 4, 24).

Nadalje, teocentričnost duhovnosti može se ostvariti tako da se mladima naglasi kako je smisao naše duhovnosti i čitavoga našeg života u tome da ostvarujemo plan koji Bog Otac ima sa svakim od nas. Tako u središte naše duhovnosti i molitve ne dolazimo mi i naše želje, nego Bog i njegov plan s nama. Teocentrična duhovnost ne očekuje primarno da Bog ispunjava naše želje, nego se pita što ja mogu učiniti za Boga, što Bog očekuje od mene. Dobro je i korisno u tom smislu donijeti mudru izreku koja kaže: »Ako je Bog na prvom mjestu u životu jedne osobe ili naroda, onda je sve ostalo na svome mjestu. A ako Bog nije na prvom mjestu u životu, onda je sve drugo na krivomu mjestu.« Dobro će biti također upitati sudionike molitvenoga skupa da svatko za se pronade odgovor što znači ova izreka, odnosno kako treba živjeti da nam Bog bude na prvom mjestu.

Također je dobro naglasiti kako i prva Božja zapovijed jasno daje do znanja da prava duhovnost treba biti teocentrična, odnosno da ima Boga u središtu pozornosti i pobožnosti.

4.2. Kristocentrična duhovnost u kojoj je Isus Krist prikazan kao prijatelj mladih

Bog je svijetu najviše progovorio po svojem Sinu Isusu Kristu. Isus Krist konačna je Riječ Božja, izgovorena ljudima i utjelovljena u ovaj naš svijet. Bog je stvorio i spasio svijet po Isusu Kristu. Prema tomu, Božji plan spasenja svijeta ostvaruje se tako da Krist bude u središtu svega našeg života, sve naše duhovnosti, pobožnosti i karitativnoga djelovanja. Iz ovoga indikativa slijedi Božja volja za nas, a to je da svoje spasenje ostvarujemo po Isusu Kristu. »Bog je poslao na svijet svoga jedinorođenoga Sina da živimo po njemu« (1 Iv 4,9).

Jednako nam tu istinu potvrđuje i sv. Pavao kad kaže: »Jer drugog temelja nitko ne može postaviti osim onoga koji je postavljen, a to je Isus Krist!« (1 Kor 3,11)

Prema tomu, i duhovnost mladih mora biti kristocentrična. U središtu kršćanske duhovnosti osoba je Isusa Krista kao put, istina i život. Naglasak u ovoj duhovnosti mladih treba biti na euharistiji u kojoj se Isus nama daje kao hrana našoj duši. Zatim, naglasak treba staviti na Isusove riječi: »Ja sam trs, vi ste mladice. Tko ostaje u meni i ja u njemu, rodi mnogo roda. Jer bez mene ne možete ništa učiniti« (Iv 15,5). Također je važno naglasiti Isusovu želju da bude naš prijatelj. »Vas sam nazvao prijateljima jer vam rekoh sve što sam čuo od Oca« (Iv 15,15). Mladi su otvoreni za nova prijateljstva. Isus će im biti posebno privlačan i drag kao prijatelj.

Dobro je i potrebno povezati euharistiju i prijateljstvo s Isusom. Lijepo je to izrazio Anton Tamarut: »Euharistiju doživljavam kao veliki dar Krista prijatelja svojim učenicima koje je nazvao prijateljima. Ona je izraz njegove velike ljubavi i želje da njegovo prijateljstvo s njima nikada ne prestane, nego da se širi i produbljuje; po toj sakramentalnoj blizini on želi svoje učiniti sebi sličnima; osloboditi ih od sebičnosti i pohlepe, zavisti i ljubomore; učiniti ih prijateljima mira, ljudima suradnje i zajedništva; glasnicima i svjedocima Očeve ljubavi za sve ljude i narode. U tom daru im je htio zauvijek ostati pred očima kao onaj koji je došao u svijet da služi, a ne da bude služen... Euharistija najprije otkriva Krista kao kruh koji se lomi za život svijeta, a time i nama samima otkriva temeljni smisao života. Euharistija baca novo svjetlo na naš život; ona nas prosvjetljuje, nadahnjuje i usmjeruje naše korake; u strancu nam otkriva Krista, u bližnjima prijatelje i udove istoga Tijela; zajednicu nam otkriva kao mjesto susreta s uskrslim Gospodinom. Euharistija odnosi tjeskobu i tugu, vraća nadu i polet. Ona je otajstvo svjetla, te nam upravo kao takvo otajstvo pomaže u liječenju, odgajanju i njegovanju očiju srca da bismo jednom mogli u vječnosti gledati Boga licem u lice.«⁹

Mladi imaju potrebu jakih osobnosti i uzora s kojima bi se željeli identificirati u procesu svojega sazrijevanja na psihološkoj i duhovnoj razini. Mladi su otvoreni za velike ideale. Posebno im imponiraju jake osobnosti koje su spremne žrtvovati sebe za svoja uvjerenja i vrijednosti koje promiču. Najidealnija osobnost za identificiranje s idealima jest osoba Isusa Krista. U ambijentu prave kristocentrične duhovnosti za očekivati je da se ponetko odluči i za duhovno zvanje, odnosno da zaželi izbližega nasljedovati Isusa Krista kao svojega najvećeg prijatelja.

⁹ A. TAMARUT, »*Sakrament novih očiju*«, intervju na webu: <http://www.fra3.net/Intervju/Sakrament-novih-ociju.aspx>

O Isusu Kristu kao poželjnom idealu za identifikaciju, lijepo je govorio kardinal Franjo Kuharić. »Isus Krist objava je istine (Iv 14,6) koja nadilazi sve ljudske misli i promjene. Njegova je istina novost tako čista i duboka, tako jednostavna i vječna, da čovjeka čini novim ako je živi. Tom istinom dobiva čovjek novo srce i nov duh (Ezek 11,19). Ta istina, iako božanska, opet je tako ljudska da odgovara najdubljim, najistinskijim, najljudskijim težnjama ljudskoga srca. Ta se istina ne mijenja. Mogu se mijenjati prilike svijeta i okolnosti života, ali ima nešto što ostaje uvijek nepromjenljivo u čovjeku. To je Božja zamisao čovjeka i to je istina o čovjeku koju nam objavljuje Isus Krist, Bog i čovjek.«¹⁰

»Mogućnosti mladenačke duhovnosti trebamo *shvatiti kao plodove iskustva* susreta s Kristom. Evo samo nekoliko naznaka u kojima se kriju mogućnosti mladenačke duhovnosti: iskustvo Krista kao bliskoga prijatelja i kao osloboditelja; iskustvo ljubavi prema njemu i osobno iskustvo njegove ljubavi; otkriti ga u svakidašnjici, osjetiti ga sudionikom njihova života, doživjeti Boga utjelovljena u njihovu stvarnost, imati ga za suputnika kroz povijest; iskustvo sinovstva što mladoga čovjeka dovodi do osobne molitve u stilu koji je prihvatljiv mladima; otkriće sebe i drugih u zajedničkom projektu; hod prema većoj dosljednosti i povezanosti vjere i života; veća svijest kršćanskoga identiteta i zauzetosti u zajedničkoj misiji.«¹¹

4.3. Duhovska duhovnost koja je otvorena nadahnuću i vodstvu Duha Svetoga

Prava kršćanska duhovnost je djelo Duha Svetoga. Duhovni život djelovanje je Duha Svetoga u duši vjernika. Duh Sveti je onaj koji nas potiče na molitvu i odgaja nas za pravu duhovnost. Mi ne znamo kako treba pravo moliti, ali zato se Duh Sveti zauzima za nas i moli u nama. Važno je imati na pameti da od Boga najviše dobivamo onda kada nas on obdari svojim Duhom Svetim. »Ako dakle vi, iako zli, **znate** dobrim darima darivati djecu svoju, koliko li će više Otac s neba obdariti **Duhom Svetim** one koji ga zaištu!«

Prema riječima sv. Bazilija Duh Sveti se nama daje prema mjeri veličine naše vjere i čistoće našega srca. Prema tome, što više vjerujemo i što se više čuvamo grijeha, odnosno kada se kajemo za svoje grijeha, tada postajemo dostojni i sposobni primiti taj najveći Božji dar Duha Svetoga.

¹⁰ Kard. Franjo Kuharić, web: http://www.glas-koncila.hr/poslanice.html?poslanica_ID=4

¹¹ Katehetski salezijanski centar (<http://www.ksc.hr>)

Duh Sveti sve čini novo. On obnavlja lice Zemlje. Gdje se pojavi Duh Sveti, tu nastaje život. Duh Sveti donosi duši radost i mir. Mladi su otvoreni za novost života. Oni žele biti radosni, vole druženje i zajedništvo. Sve ovo rečeno treba ugraditi u duhovnost mladih. Gdje se pojavi Duh Sveti, tu se stvara istinsko druženje i plodno zajedništvo. Duhovnost, koja je djelo Duha Svetoga, najbolje oblikuje karakter mladih osoba i pomaže njihovu sveukupnom dozrijevanju.

Duh je Sveti nepredvidiv. On puše kamo hoće. Ne znamo odakle dolazi ni kamo ide. Mladi su također nepredvidivi. Ne znamo kamo odlaze ni odakle dolaze. Ovo napominjem zato da imamo na pameti kako se mladima može i treba predočiti Duh Sveti na jedan atraktivan i fascinirajući način.

Većina ljudi primi sakrament Potvrde u doba svoje mladosti. To je za nas veoma važan podatak. To znači da Duh Sveti postaje naša snaga u razdoblju u kojemu je najviše ugrožena naša vjera. Na vjeru mladog čovjeka vrebaju razne opasnosti izvana (ateistički mentalitet, diktatura relativizma...), kao i unutarnje afektivne i seksualne bure i oluje tako da je mladima nužno potrebna Božja pomoć i sila Duha Svetoga da ih u tim dramatičnim godinama zaštiti i ojača na putu vjere. Mislim da ovu istinu treba mladima često dovoditi u svijest i uvjeravati ih kako u svojim moralnim i vjerskim iskušenjima nisu sami ni bespomoćni, nego je uz njih najmoćnija sila, sam Duh Sveti, treća božanska osoba.

Recimo još i to da su mladi napose osjetljivi na pojam ljubavi. Dobro im je posvijestiti istinu o kojoj govori sv. Pavao u poslanici Rimljanima, a koja glasi: »Ljubav je Božja razlivena u našim srcima po Duhu Svetom koji nam je dan« (Rim 5,5). Ljubav o kojoj mladi sanjaju i koju žele primiti jest prije svega djelo Duha Svetoga. Bit duhovnoga života, odnosno zrele duhovnosti jest doživljaj Božje ljubavi koju Duh Sveti razlijeva u naša srca.

4.4. Biblijska duhovnost koja se nadahnjuje Božjom riječju i biblijskim primjerima

Prava i plodna kršćanska duhovnost mora biti biblijski utemeljena. Bog nama govori po svojim riječima koje su zapisane u Staromu i Novomu zavjetu. Dobro je formirati svoju duhovnost pobožnim mislima koje pronalazimo u raznim knjigama duhovnoga sadržaja, ali na prvom mjestu u izgradnji naše duhovnosti mora biti Biblija, odnosno Sveto pismo. Iz Staroga zavjeta su posebno za to prikladni Psalmi, a iz Novoga zavjeta sve knjige, a napose Evanđelja.

Lectio divina treba biti glavni sadržaj svih naših meditacija i čitave naše duhovnosti. U formiranju duhovnosti mladih osoba potrebno im je predstaviti Sveto pismo na atraktivan i njima prihvatljiv način, kao najbolju knjigu koja daje prave smjernice za plodan i osmišljen život, kao skriveno blago koje polako otkrivamo kako ulazimo u dublje razumijevanje poruke koju nam Božje riječi prenose. Mladima treba pomoći da riječi Božje iz Svetog pisma dožive i prihvate kao kruh svagdašnji za svoju dušu. Treba im prije svega omogućiti da imaju uza se ili barem u svojim kućama Bibliju ili Novi zavjet. Svaka župa bi morala imati jedan fond iz kojega bi se nabavljale Biblije za sve one koji to sami sebi ne mogu kupiti. Uvjeren sam da bi se našlo dobročinitelja i sponzora koji bi pokrili troškove za nabavku Biblija koje bi trebale imati počasno mjesto u svakoj obitelji. Zatim, potrebno je pomoći mladima da stvore naviku čitanja Svetoga pisma i to svakodnevno. Za stvaranje dobre navike, dovoljno samo nekoliko minuta čitanja Svetoga pisma, ali da to bude redovito.

Svaka zajednička molitva, napose meditacija trebala bi započeti čitanjem Svetoga pisma. Dobro je također omogućiti mladima da na zajedničkim molitvenim sastancima sami izraze što osjećaju u svojoj duši nakon čitanja Božje riječi i na što ih sve potiče pročitana poruka iz neke biblijske knjige. Danas se mogu na internetu naći dobre biblijske meditacije i druge molitve prožete riječima Svetoga pisma.¹²

4.5. *Ekleziološka (eklezijalna) duhovnost koja ostaje vjerna crkvenom učiteljstvu*

Kršćanska duhovnost nije neki privatni posjed s kojim možemo raditi što želimo. Ona je bitno djelo Crkve, ona je eklezijalna. Kršćanska zrela duhovnost formira se u krilu Majke Crkve koju je Isus osnovao i kojoj je povjerio poklad vjere. Takva duhovnost doprinosi duhovnomu rastu kršćana samo onda ako ostaje vjerna crkvenomu učiteljstvu i normama koje postavlja Crkva s obzirom na realizaciju duhovnosti u našem životu. Duhovnost koja bi se otrgla crkvenoj kontroli i koja ne bi više slušala direktive koje Crkva, vođena Duhom Svetim mora davati u formiranju i usmjeravanju duhovnosti svojih zajednica, ne bi više bila kršćanska duhovnost i lako bi mogla postati kamen spoticanja i unositi podjelu u Crkvi, odnosno u njezinim molitvenim zajednicama.

¹² <http://www.isusovci.hr/prostorduha/>

Budući da se u svemu što čovjek čini, pa tako i u njegovoj duhovnosti, uvijek isprepliću razni ljudski elementi, tako je moguće da i duhovnost koja nije od Crkve nadzirana i mudro vođena, krene u krivomu smjeru.¹³ Duhovnost koja se ne bi dala ispravljati od strane službene Crkve, osuđena je na propast, jer u tom slučaju gubi garanciju Duha Svetoga koji djeluje u Crkvi.

Svi crkveni duhovni i obnovni pokreti imaju u svojim statutima smjernice koje od njih traže da se daju voditi od Crkve i da u svim eventualnim sporovima zadnju riječ ima Crkva jer samo ona ima obećanje Isusovo da će je voditi Duh Sveti, a svi ostali duhovni pokreti imaju isto obećanje samo ako ostanu vjerni Crkvi.

4.6. Marijanska duhovnost koja je pod zaštitom nebeske Majke Marije

Marija je po Isusovoj izričitoj želji postala i naša Majka. Ona je Majka Crkve, majka svih kršćana. Prema tome, prava kršćanska duhovnost, bilo starih bilo mladih, mora biti također i marijanska duhovnost, mora biti prožeta Marijinim duhom predanosti volju Božju, njezinom poniznošću i spremnošću da se žrtvuje za Kraljevstvo Božje.

Marijanski element unosi u našu pobožnost i duhovnost puno topline, emocija, istinskoga služenja, što sve oduševljava mlade i što treba biti prisutno u zdravoj i plodnoj kršćanskoj duhovnosti.

Mladima treba predočiti Mariju kao Isusovu i našu Majku koja se brine za svoju djecu. Važno je analizirati poruku čuda iz Kane Galilejske, kada je Isus učinio prvo čudo na nagovor svoje Majke. U tomu se vidi silna moć Marijina zagovora. Također je iz toga događaja jasno što Marija nama poručuje. Ona nam ponavlja isto ono što je rekla poslužiteljima u Kani. »Učinite sve što vam god rekne« (Iv 2, 5). Iz ovoga događaja u Kani Galilejskoj učimo kako je Marija sama primijetila da domaćin nema više vina. Marija dakle ima oko da vidi nevolju i tjeskobu ljudi kojima treba pomoći. Ona zatim odmah stupa u akciju i vjeruje, makar joj Isus daje do znanja da on još ne kani činiti čudesa. Ona zna da Bogu ništa nije nemoguće. Ona također zna i vjeruje da je Isus Sin Božji te da ni njemu ništa nije nemoguće. Zato ustraje u svojoj želji da pomogne domaćinima na svadbi. Puna

¹³ Najnoviji primjer spomenute opasnosti reakcija je Vatikana na nepravilnosti u zajednici koju je osnovao fra Tomislav Vlašić u Međugorju.

povjerenja u čudesnu moć i spremnost njezina Sina da pomogne svima koji su u nevolji, govori poslužiteljima: »Što god vam rekne, učinite.«

Da duhovnost mladih bude i marijanska duhovnost, treba na molitvenim sastancima čitati ona mjesta iz Svetoga pisma u kojima se govori o Mariji, zatim, moliti kronicu i završavati molitvene sastanke Marijinim hvalospjevom »Veliča duša moja Gospodina«.

4.7. Kontemplativna i dinamična duhovnost koja živi od Boga i mijenja nas i svijet

Duhovnost po svojoj naravi mora biti kontemplativna. Doživjeti Boga može onaj koji se istinski skruši, povuče u samoću te u tišini svojega srca povjeruje u Božju nazočnost i preda sebe božanskoj ljubavi. Isus nam je dao primjer kako se treba povući od svijeta i u molitvi razgovarati s Ocem Nebeskim.¹⁴ Prije svake važnije odluke, Isus se povlačio u samoću, na molitvu, na razgovor s Ocem Nebeskim od kojega je prihvaćao plan spasenja svijeta.

Prava kršćanska duhovnost mora živjeti od kontemplacije, ali ona mora biti također dinamična i aktivna. Prava duhovnost mora mijenjati onoga koji se moli i svijet u kojemu ta osoba živi. Ukoliko nas naša duhovnost ne mijenja, potrebno je tada mijenjati svoju duhovnost. Istinsko druženje s Bogom i autentični susret s Bogom ima za posljedicu istinsku želju da budemo novi ljudi, da mijenjamo sebe i nepravedni svijet u kojemu živimo.

¹⁴ U Evanđelju možemo uočiti jako dobro dva stila Isusova: aktivni i kontemplativni. Možemo reći da je njegov aktivni život protkan i utemeljen upravo na tom njegovom duhovnom, kontemplativnom životu, na životu tišine, povučenosti i molitve. Prelistat ćemo malo Evanđelje Sv. Luke i uočiti upravo tu dimenziju Isusova života koja je tako važna za naš život. Već kod Isusova krštenja (3, 21) piše: »dok se molio, otvori se nebo i siđe na njega Duh Sveti.« Imamo dojam kao da se baš zaslugom Isusove molitve nebo otvorilo, Otac progovorio i Duh Sveti sišao. (...) U 5. poglavlju 15-16 retku sv. Luka je zapisao: »Glas se o njemu sve više širio i silan svijet grnuo je k njemu da ga sluša i da ozdravi od svojih bolesti. A on se sklanjao na samotna mjesta da moli.« Ovdje vidimo kako Isus ne dopušta da ga mnoštvo ponese i odnese kamo ono želi. Iako su ga ljudi tražili više nego što nas traže, iako je bio zaposleniji negoli što smo mi zaposleni, vrijeme susreta s Ocem u molitvi imalo je svoje mjesto u svakom danu. Kada je odlučio izabrati dvanaesticu apostola, sv. Luka bilježi: »Onih dana iziđe na goru da se pomoli. I provede noć moleći se Bogu. Kad se razdanilo, dozva k sebi učenike te između njih izabra dvanaesticu, koje prozva apostolima.« Čini se da je Isus nakon molitve učinio samo ono što je u noći za vrijeme molitve dobro odlučio i razvidio. Tu vidimo kako se rad i molitva, akcija i kontemplacija u Isusovu životu nadopunjuju, kako jedna potiče drugu. Dalje, kao uvod u događaj preobraženja čitamo: «...povede Isus sa sobom Petra, Ivana i Jakova te uzide na goru da se pomoli...« I preobraženje je, kao i krštenje, otajstvo Isusove molitve. Na jednom drugom mjestu, kada se jednog dana Isus molio i učenici, koji su bili prisutni, vidjeli kako moli, otkrili su, po prvi put, što je molitva, i uočili su da oni nisu, u stvari nikada tako molili, te su mu rekli: »Gospodine, nauči nas moliti.« Tako je nastala molitva »Oče naš« (http://www.skac.hr/biblija/7_Isus_u_molitvi.htm)

Da se uđe u život vječni, potrebno je ljubiti Boga svim svojim bićem, a to znači i srcem i umom, a bližnjega svoga kao samoga sebe. To je, naime, čitav čovjek. To je vertikala koja ga spaja s Bogom i horizontala koja ga drži u zajedništvu s ljudima. Da čovjek bude spašen, da ostvari volju Božju i uđe u život vječni, on se mora ostvarivati u koordinatnom sustavu Božje vertikale i ljudske horizontale. Prava kršćanska duhovnost u kontemplaciji crpi svoju snagu u susretu s Bogom, koji nas šalje u svijet da ga mijenjamo i u njemu izgrađujemo Kraljevstvo Božje. Pjesma nepoznatog autora »Čekam te vani«, dobro obrađuje temu angažirane vjere i daje snažan poticaj da nas naša duhovnost motivira u izgradni boljeg svijeta.

Vidim, odlaziš u crkvu.

Ne zanima me što ćeš u njoj raditi

Iako mislim da ćeš se pomoliti.

Nimalo ne marim za to hoćeš li stajati ispred oltara

Ili tamo kod vrata,

Hoćeš li se moliti sjedeći ili klečeći,

Pognute glave i zatvorenih očiju...

Ili ćeš buljiti u sliku na oltaru, udarati se u prsa,

Micati usnicama, šaptati riječi molitve

I prebirati među prstima zrnca svete krunice...

Sve su to izvanjske i nimalo komplicirane radnje

S pomoću kojih nije teško prevariti čovjeka.

Čekam te vani...

Kad izadeš iz crkve i vratiš se među ljude,

Pripremi se za susret sa mnom.

Tada ću te nemilosrdno pratiti, promatrati, suditi,

A možda i osuditi.

Imam pravo to učiniti.

Želim, naime, znati: jesi li u crkvi

Doista razgovarao s Bogom

Ili si se samo s njime poigravao.

Želim se uvjeriti čini li molitva čovjeka stvarno drukčijim, boljim?

Želim se uvjeriti upravo na tebi, kršćaninu, kao primjeru.

Uvjerim li se da si ohol, pohlepan, sebičan, svadljiv,

Uvrjedljiv, zavidan, brbljav, površan...

Znat ću da ti molitva ne valja.

A uvjerim li se da u obitelji, na poslu, u školi,

U trgovini, u autobusu..., ne znaš s ljudima razgovarati,

Znat ću sigurno da ne znaš ni s Bogom razgovarati.

Ako te neprestano netko treba tješiti i hvaliti,

Znat ću da u crkvu nisi išao radi Boga, slaviti njega,

Nego obožavati sebe.

Ali...

Budu li tvoje oči otvorene za nevolju bližnjega,

Budu li tvoje usne izgovarale riječi mira, radosti, povjerenja i utjehe,

Bude li tvoje ruka podizala nemoćne,

Bude li tvoje srce imalo razumijevanja za druge,

Bude li opraštalo i ljubilo,

Znat ću da si u crkvi doista razgovarao s Bogom.

Čekam te vani.... (*Nepoznati autor*)

4.8. Sakramentalna duhovnost koja potiče na primanje svetih sakramenata

Prava kršćanska duhovnost živi od milosti Božje, a nju kršćanin prima preko svetih sakramenata. Prema tome, duhovnost mladih mora također biti orijentirana prema sakramentalnom životu. Sakramentalna duhovnost namijenjena je svim vjernicima i prvi je i osnovni oblik duhovnosti u katoličkoj vjeri. Doživljaj Boga i njegove ljubavi, koji se događa na raznim karizmatским seminarima, može probuditi vjeru mladih i oduševiti ih za Boga, ali živjeti na dulji rok od svoje vjere i po svojoj vjeri, moguće je po milosti koju redovito primamo po svetim sakramentima.

Prava duhovnost dakle živi od sakramentalne milosti, ali ona nas također i potiče na sakramentalni život. To znači da osoba koja živi duhovnim životom

svoju snagu za život po Božjoj volji prima u svetim sakramentima, prije svega u sakramentu ispovijedi i euharistije.

4.9. Integrirajuća duhovnost koja povezuje tradicionalnu i modernu duhovnost

Kršćanska duhovnost, potrebna mladima našega vremena, mora sačuvati vezu s kršćanskom tradicijom našega naroda i mora biti otvorena za moderna strujanja suvremene duhovnosti. Kao što čovjek ima svoju osobnu povijest, tako on ima također i svoju kolektivnu povijest. Vjera i tradicija našega naroda nas je oblikovala duhovno i kulturalno. Kolektivna svijest hrvatskoga naroda obilježena je i prožeta kršćanskim, odnosno katoličkim duhom već tamo od stoljeća sedmog. Karakteristike naše, hrvatske religioznosti i duhovnosti, koje moraju biti prisutne u duhovnosti današnje mladeži, jesu sljedeće: vjernost nauku i učiteljstvu Rimokatoličke crkve; velika pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji, napose u marijanskim svetištima diljem naše Domovine; kultura hodočašća u Rim i ostala hodočasnička mjesta u domovini i po svijetu; borba za obranu hrvatskoga i kršćanskoga identiteta.

Elementi moderne duhovnosti, koji moraju naći svoje mjesto u suvremenoj duhovnosti mladih, jesu sljedeći: izgradnja zajedništva i otkrivanje ljepote vjere preko raznih druženja (godišnji skupovi mladih na razini biskupija ili čitave crkve u Hrvatskoj), davanje dovoljno mjesta izražavanju emocija u raznim molitvenim i duhovnim druženjima, podržavanje ideja za promjenu svijeta i kidanje nepravednih struktura društva, na što su mladi posebno osjetljivi, te davanje dovoljno prostora mladima za aktivniji život u sklopu župske zajednice ili biskupije.

Prava duhovnost mladih treba znati ujediniti spomenute elemente tradicije i zahtjeve modernoga društva u kojem živimo.

4.10. Utjelovljena duhovnost u mentalitet i kulturu hrvatskog naroda

Identitet hrvatskoga naroda oblikovan je velikim dijelom našom duhovnošću, a to znači vjerom naših pradjedova. U tom smislu može se govoriti i o hrvatskoj duhovnosti. Ona ostaje univerzalna, jer živi i promiče univerzalne vrijednosti, ali ne zaboravlja vrijednote svoje tradicije, nego ih živi i promiče novim naraštajima.

Tako u duhovni mentalitet ili identitet hrvatskoga naroda spada kultura religioznoga hodočašća te naglašena marijanska pobožnost. To znači da i duhovnost mladih treba biti prožeta tim vrijednostima.

Zaključak

Možemo reći da je duhovnost općenito, a napose mladih, danas u velikoj krizi. Živimo u vremenu povratka staroga poganstva, u vremenu diktature relativnih, a ne apsolutnih vrijednosti, u vremenu naglašene subjektivnosti i liberalizma. U takvom ozračju teško je biti i ostati duhovan. Vanjske okolnosti danas ne idu u prilog vjeri i pravoj duhovnosti. Kršćanska autentična duhovnost želi izgraditi slobodne i odgovorne ljude koji će provoditi osmišljen život, koji će Boga staviti na prvo mjesto u svome životu, a bližnjega ljubiti kao same sebe. Spomenutu kršćansku duhovnost danas veoma ugrožava »duhovnost« *New agea* koja se može definirati kao supermarket raznih duhovnih ponuda, a većini njih je vlastito da relativiziraju Boga, a apsolutiziraju čovjeka. Općenito se može reći da je vlastitost duhovnosti *New agea* u tome da relativizira apsolutno, a apsolutizira relativno.

Svi koji su zadušeni za formiranje i promicanje duhovnosti naše mladeži, morali bi dobro poznavati zamke moderne nekršćanske duhovnosti kako bi sačuvali mladi naraštaj od pogubnih ideja koje se šire u krugu duhovnosti *New agea*.¹⁵

Duhovnost mladih treba formirati na način da se poštuju zahtjevi modernog vremena, ali da se iz naše tradicije sačuva sve ono lijepo i uzvišeno što je oplemenjivalo vjeru naših pradjedova. Duhovnost mladih treba biti teocentrična, kristocentrična, duhovska, biblijski utemeljena, crkvena, marijanska, kontemplativna i dinamična, sakramentalna i integrirajuća s bitnim elementima duhovne tradicije hrvatskog naroda.

¹⁵ U tu svrhu će dobro doći poznavanje i širenje nauka Katoličke crkve o *New ageu* koji je sadržan u dokumentu Katoličke crkve pod nazivom: *Isus Krist – donositelj vode žive - kršćansko promišljanje o New Ageu*. **Papinsko vijeće za kulturu, Papinsko vijeće za međureligijski dijalog**, Verbum, Split 2003. »Duhovnost ‚New Agea‘ kao magnet privlači osobe opijene vrijednostima moderne kulture, nudeći zadovoljenje težnji koje službene institucije često ne uspijevaju zadovoljiti, razni mistički pokreti, kao *instant* rješenja, pokušavaju utažiti sve veću duhovnu glad od koje nedvojbeno pati suvremeni čovjek. Stoga se čini da je ovo pravi trenutak da se s kršćanskoga gledišta pruži vrjednovanje misli ‚New Agea‘ i pokreta ‚New Age‘ u cjelini. Ovaj dokument upozorava na elemente takve duhovnosti koji su u potpunosti suprotni s kršćanskom vjerom, te poziva katolike na čvršću ukorijenjenost u vlastitoj vjeri.« (<http://knjiga.hr/04.asp?param=1&stranica=31&ID=12243&smjer=left>)

MODERN SPIRITUALITY OF YOUNG PEOPLE – BETWEEN TRADITION AND A NEW RELIGIOUSNESS

Mijo Nikić*

Summary

The article conveys the definition of spirituality with a special emphasis on the spirituality that is inherent to young people. It also gives the reasons for spreading of the New age spirituality that is very seductive to young people, but often diverging greatly from the Christian spirituality. In the second part the author mentions ten principles of a ripe and preferred Christian spirituality of young people as follows:

- 1) Theocentric spirituality theologically well-based upon the true religion of the Catholic Church;*
- 2) Christocentric spirituality that features Jesus Christ as a friend of young people;*
- 3) Spirituality that is open to the inspiration and guidance of the Holy Spirit;*
- 4) Biblical spirituality that is inspired by the Word of God and examples from the Bible;*
- 5) Ecclesiological (ecclesial) spirituality that remains true to the Church Magisterium;*
- 6) Marian spirituality that is under protection of Our Heavenly Mother Mary;*
- 7) Contemplative and dynamic spirituality that lives by God and changes us and our world;*
- 8) Sacramental spirituality that encourages us to receive the holy sacraments;*
- 9) Integrative spirituality that connects the traditional and modern spirituality;*
- 10) Spirituality incorporated into the mentality and culture of the Croatian people.*

Key words: *modern spirituality, young people, new religiousness, tradition, New age*

** Institute of Philosophy and Theology SJ, Zagreb*